

NATAŠA MOŽGON*

Glazbena motivacija u nastavi hrvatskoga jezika

Nastava je hrvatskoga jezika i književnosti u osnovnoj školi svojom satnicom i opsežnim programom učenicima izazov koji se tijekom nastavne godine opredmećuje stalnim zahtjevima za recepcijom različitih sadržaja (gramatičke strukture, jezična povijest, teorija književnosti, povijest književnosti, lektira) te vlastitom produkcijom s pomoću različitih sposobnosti (čitanje, pisanje, govorenje, pamćenje...). Pri odabiru odgovarajućih predložaka u jezičnim udžbenicima autor ima zahtjevnu zadaću premošćivanja jaza između očuvanja uzoritosti i znanstvenosti ponudenoga materijala te zahvaćanja prostora učeničkih očekivanja i mogućnosti prijama. Usvajanje jezične norme i razvijanje svijesti o funkcionalnome raslojavanju jezika propusnica su za prohodnost svih ostalih sadržaja s kojima se učenik susreće u ostalim predmetima školskoga sustava te u kasnijemu profesionalnom razvoju.

Autori suvremenih udžbenika posegnut će stoga za raznovrsnim tekstnim primjerima i metodičkim postupcima koji bi učenika trebali bezbolno, s pomoću poznata i prihvatljiva sadržaja uvesti i u mrežu znanstvenih podataka propisanih obrazovnim dokumentima.

Razvijanje osjećaja za lijepo te korespondentnost s osobnim svijetom učenika (vršnjački interesi i ukus, svijet medija) posebno su podatni u iskorištavanju glazbenih primjera kao lingvometodičkih predložaka u nastavi jezika. Jednostavna glazbena struktura ovdje odabranih primjera služiti će nam, uz uvažavanje njihove glazbene kvalitete, (tek) kao „pojačalo” prirodnoj zvučnosti i ritmičnosti govorenoga izraza.

Glazba u nastavi jezika: primjer iz prakse

U *Kurikulumu nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije* jedno je od načela i načelo standardnoga jezika i zavičajnosti, što bi se trebalo konkretizirati ishodima u svim trima sastavnicama predmeta. Među odgojno-obrazovnim ciljevima učenja i poučavanja dokument navodi i sljedeće: „razvija vlastiti jezično-kulturni identitet komunikacijom na jednom ili više djelatnih jezičnih idioma hrvatskoga jezika, poštuje različite jezične i kulturne zajednice i njihove vrijednosti, jača nacionalni identitet i pripadnost narodu i državi upoznavanjem i njegovanjem kulturno-povijesne baštine te izgrađuje vlastiti svjetonazor i njeguje moralne i estetske vrijednosti.”

U predmetnom području *Hrvatski jezik i komunikacija* usmjerit ćemo se na ishod:

OŠ HJ A.5.6. Učenik uočava jezičnu raznolikost hrvatskoga jezika u užem i širem okružju

* Nataša Možgon učiteljica je hrvatskoga jezika u Osnovnoj školi Ivane Brlić-Mažuranić u Ogulinu.

Preporučeni su sadržaji: „ – hrvatski jezik: standardni jezik, narječja, govori; materinski jezik, drugi jezik, jezik nacionalnih manjina, razgovorni jezik.”

Nakon upoznavanja s osnovnim obilježjima hrvatskih narječja usmjerit ćemo se podrobnijem proučavanju čakavskoga narječja te ga u satu uvježbavanja i ponavljanja proširiti zadacima uz tekst pjesme *Črni malin* Daniela Načinovića u glazbenoj izvedbi Tamare Obrovac. U tome primjeru kvaliteta glazbe i teksta susreću se u djelu koje oprimjeruje važne osobine čakavskoga narječja, daje učenicima uvid u uporabu izvornih glazbenih instrumenata u suvremenome aranžmanu te skreće njihovu pozornost na iznimne domaće umjetnike u glazbenoj umjetnosti i književnosti. Budući da se zadatci dotiču i specifičnih osobitosti čakavskoga narječja, sadržaj se može ostvariti i u dodatnoj ili projektnoj nastavi.

Sat započinjemo kratkim osvrtom na stvaralaštvo Tamare Obrovac i Daniela Načinovića te pjesmu slušamo dvaput. Zatim učenici individualno rješavaju *Nastavni listić za slušanje*, nakon čega uspoređujemo i ispravljamo odgovore. U spontanome razgovoru učenici iznose svoja razmišljanja i iskustva u vezi s istarskom kulturom općenito. Pritom je vrlo korisno upozoriti na svestranost stvaralaštva spomenutih umjetnika te ih usporediti s učeničkim iskustvima (poznavanje čakavskoga narječja, jezični dodiri s čakavštinom kroz putovanja, sviranje instrumenta ili sudjelovanje u folklornoj skupini). Učenici taj *Listić* uglavnom rješavaju bez poteškoća, utvrdivši pripadnost čakavskom narječju, no tumačenja sadržajnoga sloja pjesme nadopunjuju se i preciziraju nakon utvrđivanja značenja izdvojenih riječi: *brime – teret, malin – mlin, krasica – livada, Vilija Bojža – Badnjak* i ostalih.

Važno je istaknuti i alegorijski sloj pjesme, u kojemu autor s pomoću motiva svakodnevnoga života i rada progovara o prolaznosti i smrti (*črni svati, kosac, bojži svetak, Veli petak...*). Cjelovita interpretacija pjesme *Črni malin* može biti ostvarena i tijekom cijeloga nastavnog sata književnosti, no ovdje je pjesma (tek) predložak za utvrđivanje jezičnoga znanja o narječju. Ova je pjesma uvrštena u glazbeni album Transhistria Tamare Obrovac iz 2000., a dio je i glazbeno-scenske fantazije *Tanac od mrtvih*, za koju je tekst napisao Daniel Načinović.

U drugome dijelu sata pokušat ćemo utvrditi spoznaje o jezičnim značajkama čakavskoga narječja koje smo upoznali na prethodnome satu usvajanja novoga gradiva. Pritom ćemo se usredotočiti na osobitosti u sljedećim elementima: odraz jata, glasovi, glasovne promjene, oblici riječi i podrijetlo riječi. Učenici trebaju uočiti razlike u odnosu na standardni jezik, koje potom nastavnik može stručno klasificirati.

Nakon završetka samostalnoga rada provjeravamo zabilježene rezultate te zaključujemo da se u pjesmi mogu izdvojiti sljedeće jezične značajke čakavskoga narječja:

- odraz jata: ikavski (*brime, vrime, zmise, vitar...*)
- glasovi: sačuvana stara skupina *čr-* (*črni*); završno *-m* prelazi u *-n* (adrijatizam): *nan, tobun*; vokalizacija: *malin*; premetanja glasova (metateze): *dojde, bojže*; protetsko v: *vura*

- oblici riječi: okrnjeni infinitiv: *znat*, kratka množina: *snope*, stari padežni oblici: *škalan*, *po užanci*
- naglasak: naglasak na zadnjem slogu: *malin*
- rječnik: talijanizmi (*škalan*, *kantaju*).

Zaključak

U pokušaju postizanja ishoda učenja pri izvođenju nastave hrvatskoga jezika nužno je učeniku ponuditi raznovrsne pristupe i jezične predloške kako bi se ciljani sadržaji aktuaizirali i učinili prihvatljivima učenikovu svijetu. Pritom se ne može odstupiti od znanstvene točnosti, no kako je jezik živi organizam, odraze dinamike njegova sustava nalazimo u svim proizvodima čovjekova života – pa i u popularnoj glazbi. Usto, glazbeni predlošci dotiču se i kulturne građe, čije je upoznavanje neizostavan element u sadržajima hrvatskoga jezika i književnosti.

Nastavni listić za slušanje

ČRNI MALIN

Teške snope trdo brime
 Do malina nosi vrime
 Črni malin klopota
 Dok se nit ne odmota
 Ud petka do petka do Velega petka
 Ud Vilije Bojže do bojžega svetka
 Kola drežnje malinar gre

Resti, resti krasica
 dok ne dojde kosica
 Dok te kosac ne pokosi
 Pa kad dojdu po užanci
 Tresuć škalan zadnji tanci
 Nidan neće vuru znati
 Kad se sklope črni svati
 Nećeš znat ni zač ni tač
 Kad ti zmise suh kolač

Tuku grede, malin melje
 Vitar hita trudne želje
 Kleplju žrvnji, dindulaju
 Čudni glasi zgor kantaju
 Daj nan hlipca jidevati
 S tobon ćemo pjani spati
 Teške snope trdo brime
 Do malina nosi vrime
 Miran pokoj bilih gospoj

Odgovori na pitanja

1. Prepoznaješ li narječje hrvatskoga jezika na kojemu je pjesma spjevana?
2. Možeš li izdvojiti instrumente koje prepoznaješ slušanjem?
3. Zapiši riječi pjesme koje ne poznaješ. Potraži njihovo značenje u rječniku *Gonan po nase* Marijana Milevoja ili drugome čakavskom rječniku. O čemu, po tvom mišljenju, govori pjesma?

Nastavni listić za ponavljanje

Jezične značajke čakavskoga narječja na primjeru pjesme *Črni malin* Danijela Načinovića

1. Ponovno pročitaj pjesmu u cjelini.
2. Promotri riječi poput *brime, vrime, vitar, bilib...* te odredi koji je odraz jata prisutan u govoru kojemu ova pjesma pripada.
3. Imenuj pojave u vezi s glasovnim sustavom čakavskoga narječja na temelju primjera:

črne –

bojži –

dojde –

malin –

nan, s tobon –